

H. Seweryniak, *Geografia wiary*, (Biblioteka Więzi, t. 245), Warszawa 2010, ss. 305.

DOI: 10.34839/wpt.2011.19.1.258-260

Jest to zaproszenie do wyruszenia w drogę na wzór dawnych wędrowców, pielgrzymów, do udania się z nimi do miejsc fundacyjnych chrześcijaństwa. Tak oto zwięźle nakreślił cel napisania recenzowanej książki jej autor, jeden z czołowych polskich teologów fundamentalnych, ks. prof. Henryk Seweryniak. Wychodząc z podstawowego założenia, że Objawienie chrześcijańskie to „wstrząsający konkret – konkret czasu i konkret przestrzeni”, autor pragnie ukazać je z teologicznofundamentalnym uwrażliwieniem. Prowadząc czytelnika ku miejscom fundacyjnym chrześcijaństwa, stawia pytanie o wiarygodność początków naszej religii znanych ze źródeł nowotestamentowych. Ślady życia Jezusa z Nazaretu i Jego uczniów, istniejące nie w ludzkiej wyobraźni, ale w rzeczywistości, sprawiają, że wiara Kościoła opiera się nie na „pobożnym micie czy bajkowej opowieści”, lecz na owym „konkretnym czasie i przestrzeni”. Badając ten konkret pragnie uzasadnić chrześcijańską wiarę.

Książka składa się z dwóch zasadniczych części. W pierwszej z nich autor dokonuje najpierw refleksji nad istotą i znaczeniem takich terminów, jak: miejsce święte, czas i przestrzeń święta. Szczególnie inspirujące są jednak dalsze strony, gdzie analizuje pojęcie „geografia zbawienia” i „geografia wiary”. Początki terminu „geografia zbawienia” odnajduje u dominikańskich biblistów-archeologów Ziemi Świętej (M.-J. Lagrange). Do oficjalnych tekstów Magisterium Kościoła termin ten wprowadził Paweł VI, a rozwinął Jan Paweł II. Obok „historii zbawienia” jest także „geografia zbawienia”. Bóg objawiając się człowiekowi i dokonując jego zbawienia, działa bowiem nie tylko w konkretnym czasie, ale i w określonej przestrzeni. Tak jak zbawienie ma swój konkretny czas, wpisuje się w historię, tak też – w nawiązaniu do Pawła VI, stwierdza ks. H. Seweryniak – ma ono swoją przestrzeń, swoje konkretne miejsca, swoją geografę. Miejsca święte mają istotne znaczenie dla wiary chrześcijańskiej, dają jej niezłomną podporę, stają się ważnymi argumentami jej wiarygodności. To nawiązanie do terminu „geografia zbawienia”, także w aspekcie wiarygodnościowym, było obecne również w nauczaniu Jana Pawła II. Refleksja nad „przestrzenią, która może przechowywać znaki nadzwyczajnych zbawczych interwencji Boga”, jak zauważa ks. H. Seweryniak, była obecna u Jana Pawła II aż do *Tryptyku rzymskiego*, którego nie waha się nazwać „mystyczną *summą* geografii wiary”. Reasumując ten fragment rozważań autor podaje cenną uwagę-zachętę: „Choć termin «geografia zbawienia» [...] nie zrobił tak zawrotnej kariery jak «historia zbawienia», to warto o nim pamiętać w myśli teologicznej, w naszej refleksji nad Objawieniem” – i można by dodać, co stanie się tak wyraźne w drugiej części książki – nad jego wiarygodnością.

Wartościowym dopełnieniem pierwszej części *Geografii wiary* jest refleksja zatytułowana *Kościół katolicki i Ziemia Święta dzisiaj*. Ze świadomością złożonej sytuacji religijno-społeczno-politycznej Ziemi Świętej, autor stawia pytanie o to,

do kogo ta ziemia należy dzisiaj. Odpowiedzi na to pytanie szuka przede wszystkim w nauczaniu Jana Pawła II i Benedykta XVI, zwłaszcza z ich pielgrzymek do Ziemi Świętej.

Druga część książki oscyluje już bezpośrednio wokół kwestii wiarygodności najważniejszych miejsc chrześcijańskiej „geografii zbawienia”. Autor stawia pytanie o to, na ile można przez syntezę współczesnych badań archeologicznych uzyskać głębszy wgląd w życie i działalność Jezusa z Nazaretu. Jaka jest wiarygodność miejsc i wykopalisk związanych z Jego życiem oraz na ile powiązane są one z rozmaitymi fragmentami Ewangelii? Odwołując się do wyników badań archeologicznych wskazuje na to, co pozwala uprawdopodobnić związek danego miejsca z Jezusem z Nazaretu.

Zanim przejdzie do szczegółowych analiz badań archeologicznych formuluje pewne zasady metodologiczne, ważne zwłaszcza wobec ideologizujących założeń szkoły *Third Quest*. Ważna jest świadomość, że archeologia może pomóc teologowi dowieść wiarygodności historycznej jakiegoś fragmentu Nowego Testamentu, uzupełnić jego zrozumienie. Może też jednak wykazać, że dany tekst nie ma prawdopodobieństwa ściśle historycznego. Druga zasada podkreśla, że w ocenie materiału archeologicznego potrzeba słusznej dozy rozsądku, gdyż – to już z trzeciej zasady – możliwości archeologii są jednak także ograniczone. „Może ona – jak formuluje to autor – coraz lepiej przedstawiać, jak wyglądało życie Jezusa, nie może jednak dowieść, jak występował On przeciwko temu środowisku. Może pomóc zrozumieć, jak rozwijał się pierwotny Kościół, jak określały Jezusa pierwotne wspólnoty, nie może jednak powiedzieć, jak miały się te określenia do wiary w Niego. O tym informują nas tylko zapisy tekstowe ludzkich doświadczeń”.

Opierając się na tych zasadach autor przedstawia następnie najistotniejsze fundacyjne miejsca chrześcijaństwa oraz ich powiązanie z różnymi fragmentami Ewangelii. Tę swoistą podróż rozpoczyna w Nazarecie. Następnie prowadzi czytelnika do Betlejem, Seforis i Kafarnaum. Znaczną część tego rozdziału poświęca także różnym miejscom w Jerozolimie związanym z życiem, męką, śmiercią i zmartwychwstaniem Jezusa Chrystusa. Podróż ta nie kończy się jednak w Jerozolimie, ale ma swe dopełnienie w Rzymie, gdzie kwestią zasadniczą jest pytanie o męczeńską śmierć w tym miejscu Piotra Apostoła.

Szczegółowa analiza danych archeologicznych z tych miejsc pokazuje historyczne fundamenty chrześcijaństwa, zgodne (nieraz bardzo wyraźnie) z przekazami Ewangelii. Choć burzliwa historia Ziemi Świętej (zniszczenia, inwazje, wojny, wywożenie relikwii) uczyniła swoje, to jednak potwierdzone są podstawowe miejsca związane z życiem Jezusa z Nazaretu. Godna przy tym podkreślenia jest rzetelność autora i lekkość w poruszaniu się w gąszczu szczegółowych wyników badań. Jasno eksponuje zarówno pewne wyniki prac archeologicznych, jak i nie ukrywa kwestii wątpliwych, dyskusyjnych i wymagających dalszych badań (a niemożliwych dziś ze względu choćby na uwarunkowania polityczne). Nie waha się też korygować wyników swych wcześniejszych poszukiwań naukowych w tej materii (zob. np. s. 242).

Reasumując, należy z dużym uznaniem przyjąć prezentowaną książkę. Wpisuje się ona doskonale w to, co jest istotą teologii fundamentalnej – szukanie nowych argumentów na wiarygodność chrześcijaństwa i poszerzanie już istniejących. Książka H. Seweryniak świadomy fakt, że „jak dotąd archeologia odgrywała w poszukiwaniach teologiczno-fundamentalnych niezbyt znaczącą rolę”, zrobił istotny krok, by to zmienić. Wstępny krok, który uczynił w tym kierunku przed kilkoma laty (por. H. Seweryniak, *Tajemnica Jezusa*, Warszawa 2001, s. 107–113), znalazł teraz swoją cenną kontynuację. W kontekście omawianej książki warto zauważyć, że równocześnie z jej wydaniem ukazało się, nawiązujące do kwestii „geografii zbawienia”, krótkie opracowanie biblisty K. Mielcarka (*Heilsgeographie – geografia zbawienia zapożyczona idea świętej przestrzeni*, „Roczniki Biblijne” 2 (57) 2010, s. 165–176).

Książka H. Seweryniak włączając do argumentacji teologiczno-fundamentalnej osiągnięcia archeologii biblijnej uzupełnia ją oraz istotnie pogłębia. Jest przy tym świadomy, że badania archeologiczne środowiska życia Jezusa mają duże znaczenie dlatego, że nie są zazwyczaj naznaczone jakąś ukrytą intencją apologetyczną, z jaką się pisze biografie czy składa świadectwa. Podjęta praca jest tym bardziej wartościowa, że do tej archeologicznej wiedzy odwołuje się też nurt „trzeciego poszukiwania historycznego Jezusa” (*Third Quest*). Jego program, mający – jak zaznacza ks. H. Seweryniak – „znamiona ideologiczne” nie może pozostać niezauważony; potrzebna jest świadoma i rzetelna odpowiedź, którą bez wątplenia stanowi *Geografia wiary*.

Roman Słupek SDS